

TÜRKİYE AİLE POLİTİKALARINA DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Muhlis ARSLAN¹

ÖZET

Küreselleşme, sanayileşme ve kentleşme gibi etkenler sonucunda ortaya çıkan değişim ve dönüşüm aile kurumunu da değiştirmiştir. Artık aileler geçmişte olduğundan çok daha fazla desteklenmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu durum da aile politikası kavramını doğurmuştur. Aile politikası kavramının farklı pencerelerden farklı biçimlerde ele alındığı görülmektedir. Ülkemizde konuya ilişkin literatür incelendiğinde ise, aile politikaları konusunda kapsamlı teorik incelemelerin ve uygulanan politikaların etkinliğine yönelik akademik çalışmaların yeterince yapılmadığı görülmektedir. Ülkemizde, aile politikası konusu kavram, kapsam, amaçlar, eğilimler gibi yönlerden yeterince tartışılmamış hatta bu hususlar terminolojik olarak dahi yeterince izah edilememiştir. Yine ülkemizde aile politikaları konusundaki çalışmalar genel olarak, tek bir konuya yoğunlaşmaktadır. Aile politikaları konusunun bir bütün olarak ele alınarak etkinliğinin incelendiği çalışmalara ise rastlanmamaktadır. Buradan yola çıkılarak bu çalışmada konu; teorik açıdan geniş bir şekilde ele alındıktan sonra, Türkiye'deki aile politikaları tüm yönleriyle ortaya konmaya çalışılmış, uygulanan politikaların etkinliği ayrıntılı olarak incelenmiş ve konuya ilişkin değerlendirmeler yapılarak öneriler sunulmuştur. Çalışmada Türkiye'deki aile politikalarının özellikle son yıllarda önemli mesafeler kat ettiği, konunun etkin bir şekilde yürütüldüğü, bununla birlikte gerek politika oluşturma sürecinde gerekse oluşturulan politikaların uygulanmasında halen çeşitli eksikler olduğu değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Aile Politikaları, Türkiye'de Aile Politikaları, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

AN EVALUATION OF THE FAMILY POLICY IN TURKEY

ABSTRACT

The change and transformation that has occurred as a result of factors such as globalization, industrialization and urbanization have also changed the family institution. Now families need much more support than they are in the past. This situation emerged the concept of family politics. It is seen that the concept of family policy is handled differently from the different windows. When examined the literature on the subject, it is seen that comprehensive theoretical examinations on family politics and academic studies on the effectiveness of applied policies are not done sufficiently. In our country, the issues such as concept, scope, objectives and tendencies of family politics have not been sufficiently

¹ Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Siyaset Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, muhlisarslan@hotmail.com

discussed and even these terms have not been adequately explained in terms of terminology. Again, the work on family politics in our country generally focuses on a single topic. There is no study of the effectiveness of family politics as an overview. In this study; after examining the issues from the theoretical point of view, have been attempted to examine all aspects of family policies in Turkey and put forward to assessments and made recommendations. In the work it is presented, on the subject of family policies in Turkey, especially in recent years, made significant progress, the issue has effectively carried out, in both policy-making process and implementation. However, was considered to be still several shortcomings in the implementation and establishing policies.

Keywords: Family Policies, Family Policies in Turkey, Ministry of Family and Social Policy

GİRİŞ

Aile kurumu, kültürden kültüre farklılıklar göstermesine ve tarihsel süreç içerisinde çeşitli değişim ve dönüşümler geçirmiş olmasına rağmen her devirde ve hemen her toplumda çok önemli ve özel bir konumda olmuştur. Toplumumuzda da, tarih boyunca aileye büyük önem verilmiştir. Anayasamızda da belirtildiği gibi aile, Türk toplumunun temelidir. (1982 Anayasası md.41) Bu yüzdendir ki, sosyal politikaların en önemli kısmını aile politikaları oluşturmaktadır. Sanayileşme ve kentleşme sonucunda ortaya çıkan değişim ve dönüşümler aile kurumunu da değiştirmiştir. Tarihsel süreç içerisinde geleneksel geniş aileden, çekirdek aileye evrilen aile kurumunun önemi, birey sayısındaki azalmanın aksine giderek artmış ve konu daha karmaşık bir hal almıştır. Bu da hükümetlerin konuya daha çok müdahil olmalarını zorunlu hale getirmiştir. Bu durum ise önceleri sosyal politikalardan ayrı düşünülmeyen aileye yönelik politikaların artık müstakil ve daha ayrıntılı olarak ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu da aile politikaları kavramının doğmasına neden olmuştur. Aile kurumunun ve buna bağlı olarak da aile politikalarının sürekli değişim ve dönüşüm halinde olan canlı yapısı siyasi iradelerin konuya ilişkin hedef ve politikalarının da durağanlıktan uzak ve değişmelere uyum sağlayabilecek nitelikte olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle ülkemizde özellikle seksen sonrası çoğu hükümet programlarında, kalkınma planlarında ve yıllık planlarda aile politikalarına özel bir önem verildiği görülmektedir.

Ülkemizde aileye yönelik hizmet sunan kurum ve kuruluşlar yakın geçmişimizde dağınık ve parçalı bir yapıdaydı. Bu duruma son vermek amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) oluşturularak bu birimler tek çatı altında toplanmıştır. Bu gelişme medeni kanunun kabulünden sonra cumhuriyet tarihimizdeki aile politikaları konusundaki belki de en önemli hamledir. Böylece aile politikaları konusunda bu bakanlık en önemli birim haline gelmiş ve sıkça eleştirilen çok başlılığın neden olduğu sorunlar da büyük ölçüde giderilmiştir.

Bu çalışma, aile politikası konusunun, teorik düzeyde yeterince tartışılmadığı ülkemizde, konuyu geniş bir perspektiften ve bütüncül olarak ele alarak literatürdeki tartışmaya ve bu konuda daha sonra yapılacak çalışmalara bir katkı sunmayı amaçlanmaktadır. Ayrıca çalışmada Türkiye'deki aile politikaları konusu; mevcut çalışmalarda görülen, spesifik olarak tek bir konuya yoğunlaşan genel yaklaşımın aksine, konuyu tüm yönleriyle ortaya koymaya çalışan bir bakış açısıyla ele alınacak ve uygulanan politikaların etkinliği konusunda değerlendirmeler yapılacak ve öneriler sunulacaktır.

Çalışmada, öncelikle aile politikaları kavramına açıklık getirilmeye çalışılacak ve konu üzerindeki kuramsal tartışmalara değinilecektir. Daha sonra aile politikaları konusunda ülkemizin genel durumu ortaya konmaya çalışılacak, bu konuda ülkemizde başta ASPB tarafından sunulan hizmetler olmak üzere, yapılan çalışmalar incelenerek, uygulanan politikalarının etkinliği, yerindeliği ve verimliliği konularına ilişkin değerlendirmeler ve öneriler sunulacaktır.

1. AİLE POLİTİKASI: KAVRAM TARTIŞMALARI, KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

1.1. Aile Politikaları Kavram Tartışmaları

22

Aile politikaları uzunca bir süre sosyal politikalardan ayrı düşünülmemiştir. Ancak dünyada ve toplumların kültürel yapılarında, buna bağlı olarak da aile kurumunda meydana gelen değişimler sonucu aileler giderek küçülse de sorunlarının çözümü artık yalnızca aileye bırakılamayacak kadar karmaşık bir hal almıştır. Bu durum ise aileye yönelik politikaların ayrı ve özellikli olarak ele alınmasını gerekli kılmış, bu da aile politikaları kavramının doğmasına neden olmuştur.

Aile politikasını tanımlamak, farklı yaklaşımlar ve kapsam kararsızlıkları nedeniyle çok kolay olmamaktadır. Gerek içeriği, kapsamı, araçları, gerekse amaçları ve eğilimleri gibi yönlerden aile politikası, üzerinde kesin bir anlaşmaya varılamamış ve hali hazırda tartışılmaya devam edilen bir kavramdır. Kaldı ki aile de kesin olarak tanımlanabilen bir kavram değildir. Aile konusunun farklı pencerelerden farklı biçimlerde yorumlanabildiği görülmektedir. Bu da aile politikaları kavramının kesin ve genel geçer bir tanımının yapılmasını zorlaştırmaktadır. Konuya ilişkin sorunlardan bir diğeri de hangi konuların aile politikaları kapsamı içerisinde değerlendirileceği, hangilerinin ise bu kapsamda değerlendirilemeyeceği ayrımını kesin olarak yapmanın mümkün olmamasıdır. Örneğin eğitim alanında ortaya konulan bir politika tabii olarak aileyi etkileyecektir. Yahut sağlık alanında yapılan olumlu bir düzenleme ailenin yaşam kalitesine doğrudan bir katkı sunacaktır. Sosyal güvenlik alanında yapılacak ve ailenin ekonomik güvence açısından daha iyi bir düzeye gelmesine katkı sunacak bir politika değişikliği, şüphesiz aileyi olumlu olarak etkileyecektir. Şimdi biz bu politikaları aile politikaları olarak değerlendirecek miyiz yoksa bunları yalnızca bir eğitim politikası,

sağlık politikası yahut sosyal güvenlik politikası olarak mı ele alacağız? İçağasıoğlu ve Özbesler'e göre; Aile politikası; devletin eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik, sosyal yardım ve bireysel sosyal hizmetleri içeren plan, proje ve hizmetlerinin bütününe ifade eden sosyal politikanın önemli bir bölümüdür. (İçağasıoğlu ve Özbesler, 2009: 33). Yine aynı çalışmada araştırmacılar şu ayrımı da ortaya koymaktadırlar. "Ancak aile politikası sosyal politikadan farklı olarak, özellikle aile yaşamına etki etmeyi amaçlayan, devlet tarafından geliştirilmiş prensipler ve planlı süreçlerdir." Bu açıklama konuya kısmen bir açıklık getirmiş olmakla birlikte şu da bir gerçektir ki, "aile yaşamına etki etmeyi amaçlamak" ifadesi sosyal politikaların da hedefleri arasındadır, zira genel olarak sosyal politikaların amacı zaten toplum yaşamına olumlu bir katkı sunmaktır. Toplumun temeli ise ailedir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde; aile toplumun doğal ve temel birimi olarak nitelendirilmekte (md.16-3) ve Anayasamızda da buna paralel olarak aile, Türk toplumunun temelidir, denilmektedir. (1982 Anayasası md.41) Nitekim sosyal politika, toplumun huzurunun ve refahının sağlanmasına yönelik uygulanan politikalar bütünüdür şeklinde de tanımlanmaktadır. (Bingöl, 2017:8) Bu nedenle toplumun geneline yönelik uygulanacak politikalar toplumun temeli olan aileyi de doğal olarak etkileyecektir.

Aile politikası kavramını sosyal politikaların genelinden ayırmaya yönelik başka bir yaklaşım da, aile politikası kapsamına girdiği düşünülen konuların tek tek sayılması olmuştur. Nitekim Nevin Türkaslan aile politikası kavramını; çocuk yardımından, aile planlamasına, sosyal yardımlardan gelir aktarımına, vergi muafiyetlerinden, konut siyasetine kadar pek çok kararı içeren ve ailenin bütünlüğünü ve tam iyilik halini amaçlayan plan, program, proje ve hizmetler paketi olarak tanımlanmaktadır. (Türkaslan, 2012:210)

Kammerman ve Kahn'a göre ise; devletin bir bütün olarak doğrudan aileye yönelik gerçekleştirdiği bütün faaliyetler aile politikasıdır. Örneğin; çocuk bakım olanakları, çocuk refahına yönelik programlar, aile danışmanlığı, aile planlaması, aile gelir destek programları, vergi indirimleri ve konut vb. programlar aile politikalarının kapsamındadır. Aile politikaları doğrudan aile ile ilgili her şeyi kapsadığından aslında bir anlamda normlaşma sürecini analiz etmekte ve aileyi biçimlendirmektedir. Bu süreçte devlette asli olarak belli bir biçimdeki aile modelini ve/veya aile örgütlerini desteklemekte ve güçlendirmektedir. Bir anlamda aile politikaları, hükümetlerin ya da iktidarların, ailenin kurumsallaşmasını ve yapısallaşmasını sağlayan araçları durumundadır. (Kammerman ve Kahn,1991: 217)

Kammerman ve Kahn aile politikasını sınırları çizilmiş bir politika olmaktan çok bir bakış açısı olarak tanımlarken, çoğu aile politikasını siyasal nitelikli önlemler olarak tanımlamaktadır. İkinci bir bakış ise aile politikasını; ailenin bir kurum olarak korunması, güçlendirilmesi, temel fonksiyonlarını yerine getirebilmesi ve karşı karşıya kaldığı sorunların çözülmesi için ulusal ve uluslararası resmi kurum ve kuruluşlar

tarafından ortaya konan her türlü yasal düzenlemeleri, idari kararları ve uygulamaları "aile politikası" olarak tanımlamaktadır. (Alican, 2013: 22)

Kadir Canatan, ise bir ülkede aile politikasından söz edebilmek için en az üç koşulun olması gerektiğini savunur. (Canatan, 2011:217)

Bunlar; aile politikasının aile konusunda politik bir bakışa sahip olması; somut bir amacın saptanmış olması (şiddet, boşanma, yoksulluk, çocuk işçiliği vb. gibi nedenlere dayanarak oluşturulan politikalar); politik önlemlerin saptanması (aile politikaları başlığıyla bir bakanlığın kurulması ve bakanın atanması şeklinde olabileceği gibi, aileye dönük önlemlerle de bu gerçekleştirilebilir).

Belirtildiği gibi aile politikalarının kesin bir tanımını yapmak mümkün değildir ve konunun farklı perspektiflerden farklı biçimlerde yorumlanabildiği görülmektedir. Ancak konuya ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde aile politikası kavramı konusunda çok farklı yaklaşımlara rastlanmakla birlikte aslında temelde iki bakış açısı olduğu gözlenmektedir. Bunlardan ilki aile politikalarını geniş bir şekilde ve makro düzeyde ele almaktadır. Buna göre aile politikası; aileyi ilgilendiren tüm alanlarda devletin ürettiği politikaların tamamını kapsar. Diğer yaklaşım ise aile politikalarını daha mikro düzeyde ve spesifik konular temelinde ele alır. Bu yaklaşıma göre ise aile politikası; tek ebeveynli ailelerin sorunları, giderek artan boşanma oranları, çocuk istismarı, aile içi şiddetin yaygınlaşması, kadına karşı şiddetin artması, ahlaki yozlaşma vb. gibi insanı, aileyi ve dolayısıyla toplumu tehdit eden sorunlara nokta atışı çözümler üretmeye çalışan kamu politikalarıdır. Bu yaklaşımlardan ilkinde “geniş anlamda aile politikaları”, ikincisine ise “dar anlamda aile politikaları” demek de mümkündür. Geniş anlamda aile politikaları tanımının daha çok sosyal politika tanımına yakın bir tanım olduğu, günümüzde aile politikaları dendiğinde ise dar anlamda aile politikalarının anlaşılmasının daha doğru olacağı düşünülmektedir.

Bütün bu anlatılanlardan sonra aile politikası kavramına ilişkin bazı tespitler yapacak olursak aile politikaları;

- Hükümetlerin bu konuda gösterdiği bir irade sonucu, ulusal ve uluslararası resmi kurum ve kuruluşlar tarafından ortaya konan ve politika aracı olarak yasal düzenlemeleri, idari kararları ve uygulamaları kullanan politikalarıdır.
- Doğrudan aile bütünlüğünün korunmasını, kurumsal bir yapı olan ailenin bu kurumsallığının muhafazasını, geliştirilmesini veya zorunlu hallerde bu kurumun yerine geçecek hizmetler sunmayı amaçlayan politikalarıdır.
- Amaçlarını gerçekleştirmek için de özellikli olarak belirli konulara veya risk altında görülen belli gruplara yönelik olarak alınan önlem ve uygulamalardan oluşan politikalarıdır.
- Zamanla aile kurumunda meydana gelen değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan yeni durum ve risklere çözüm üretebilecek ve değişime uyum

sağlayabilecek dinamik ve canlı politiklardır.

1.2.Aile Politikalarına Kuramsal Yaklaşımlar

Aile politikaları; tanımı, kapsamı, hedefleri, eğilimleri, sınıflandırılması gibi yönlerden dönemlere, siyasal iktidarların konuya yaklaşımlarına, ideolojilere ve toplumların kültürel özelliklerine göre ülkeden ülkeye farklılıklar gösteren bir olgudur.

Aile politikalarına ilişkin yapılan en yaygın sınıflandırmalardan biri “**açık-kapalı aile politikalarıdır.**” Dumon’a göre; açık-kapalı aile politikası ayrımı siyasî literatüre ve siyasi ünvâna, yani; konunun öneminin bir bakana sorumluluk vermekle kavranılmış olmasına dayanmaktadır. Eğer aile politikası terimi siyasi literatüre girmişse buna “açık aile politikası” denir. Dahası, bu ülkelerde bu politika kurumlaşmış, aile politikasından sorumlu bakanlar atanmıştır. (Dumon, 1991:4) Aksi durumda ise “kapalı (örtük) aile politikası” söz konusudur.

Duman aynı çalışmasında ayrıca, aile politikası ile ilgili önlemleri üç kategoriye ayırmaktadır;

1. Güçlendirme politikaları olarak adlandırılan ve aileyi sürekli gelir sahibi yapacak ekonomik önlemler. Bu politika, gelir sağlamanın yanında iş bulma (istihdam) politikalarını da içermektedir.

2. Aile hayatını geliştirmeye ve rahatlatmaya yönelik eğitim ve danışma hizmetleri gibi hizmetler.

3. Ailenin yerini tutacak veya onun yerini alabilecek önlemler olarak adlandırılan ve aile bireylerinin ayrı ayrı ya da part-time olarak yaptığı işleri devralacak hizmetler ve aile dışı kurumları içeren önlemler.

Dumon’un yaptığı bu sınıflandırmadan yola çıkarak, aile politikalarının üç temel amacı da şekil 1 de görüldüğü gibi literatürde yerini almıştır.

Şekil1: Aile Politikalarının Amaçları

Aile politikalarına ilişkin yapılan sınıflandırmalardan biri de “**doğrudan ve dolaylı aile politikalarıdır.**” Doğrudan ve dolaylı aile politikaları kavramı, hükümetler tarafından geliştirilen programlarının sonuçlarına ve çıktıklarına dikkat çekmek için kullanılmıştır. Burada geliştirilen programlar ve politikalar doğrudan aileye ilişkin olsun ya da olmasın aileler için onların sonuçları önemlidir. Örneğin sosyal güvenlik konusunda yapılan düzenlemeler aileleri doğrudan etkileyen süreçlerken, millet meclisi kadın topluluğu, demokratik çalışma grubu için yapılan mali kaynak kesintileri aileleri dolaylı yoldan etkilemektedir. (Alican, 2013: 81) Bazı çalışmalarda doğrudan aile politikaları yerine açık aile politikaları, dolaylı aile politikaları yerine de kapalı (örtük) aile politikaları ifadelerinin kullanıldığı da görülmektedir.

Oliver Thevenon ise, aile politikalarını altı temel eğilime göre sınıflandırmıştır.(Thevenon, 2011: 57)

1- Yoksulluğu azaltıcı ve gelir destekleyici politikalar: Bu tür aile politikaları düşük gelirlili ve çocuklu aileleri hedef almaktadır. Ailelerin düşük gelirlili olmasının temelinde çocuk sayısının kilit rol oynadığı düşüncesi nedeniyle bu tür politikalar, aile büyüklüğü arttıkça yapılan yardımların da bu oranda artırılması gerektiği mantığına dayanmaktadır.

2- Doğrudan çocuk yardımları: Bu tür politikalarda, nakit yardımlar ve/veya aileye yapılan her türlü mali transferle çocuklu ailelerle çocuksuz aileler arasındaki gelir eşitsizliğinin dengelenmesi hedeflenmektedir. Yaşları arttıkça çocukların aile bütçesine daha fazla baskı yapacağı düşüncesiyle yapılan yardımlar da yıllar geçtikçe artırılmaktadır.

3- İstihdamın teşvik edilmesi: İşgücüne katılım oranının artırılmasının hem aile ekonomisine hem de ülke ekonomisine olumlu katkı yapacağı düşüncesiyle bu tür politikalar, iş yaşamıyla aile yaşamının uyumlaştırılmasını ve bu sayede özellikle kadınların işgücüne katılımının artırılmasını hedef alır.

4- Cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi: Bu politikalar ücretli, ücretsiz çalışma gözetmeksizin çocuk bakımını da içerecek şekilde, eşler arasında eşit paylaşımı hedeflemektedir. Doğum izinlerinin düzenlenmesi ve işgücü piyasasından uzun süre çekilmenin neden olacağı olumsuzlukların giderilmesi, örneğin babaya mahrum olunan gelir nedeniyle daha yüksek bir ücret ödenmesi amaçlanmaktadır.

5- Erken çocukluk dönemi gelişimine destek: Erken çocukluk döneminde genellikle iki faktörün çocuklar için önemli olduğu değerlendirilir. İlki, erken çocukluk döneminde ailenin çocuğun bakımı ve eğitimi için harcadığı zaman, ikincisi, çocuğun formel çocuk bakımı ve okul öncesi eğitime dahil edilmesidir.

6- Doğum oranlarını yükseltmek: Nüfusun yaşlanması ve doğurganlık oranlarının giderek azalması pek çok OECD ülkesinde uzun dönemde ekonomik gelişmeyi ve refah düzeyinin sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Doğurganlığı artırmak nadiren aile desteğinin açık bir amacı olmuştur, ancak olumlu bir yan ürün olarak görülmektedir.

Ülkelerin siyasal ve ekonomik rejimlerine göre aile politikalarının sınıflandırıldığı da görülmektedir. **Klasik liberal bakış**, topluma ve ekonomiye mümkün olduğunca karışmayan bir politikadan yana olduğu için bu bakış açısından hareketle bir aile politikasından bahsetmek pek mümkün değildir. Bu yaklaşıma göre "en iyi aile politikası" politikasızlıktır. Toplumcu bakış açısına sahip sosyal demokratlar, muhafazakârlar ve sosyalistler ortak özellik olarak "aileyi" politikanın bir alanı olarak görmektedirler. Ancak aileye müdahalenin sınırları ve kapsamı konusunda farklı bakış açılarına sahiptirler. **Sosyal demokrasi**; aileyi destekleme ve koruma konusunda eşitlikten yana tavır takınır ve yoksul ailelerin daha iyi koşullara sahip olması için tedbirler alınması gerekliliğini savunur. **Muhafazakâr bakış açısı**; toplumda aileye çok özel bir kurum olarak yer vermekte ve kurumu destekleme konusunda daha hassas davranmakta, fakat aileye müdahale konusunda çekimser kalmaktadır. **Sosyalist bakış açısı**; aileyi toplumu inşa eden bir yapı olarak gördüğü için toplumsal değişimleri gerçekleştirmek için aileye müdahale edilmesi gerektiğini savunur. (Canatan, s.217-221.)

27

Esping-Andersen de, rejimlerine göre ülkeleri ve aile politikalarını dört gruba ayırmıştır; (Esping ve Andersen, 2011: 104-106)

1. Sosyal demokrat rejimler; Ailelere destek, çalışan ebeveynlere yüksek düzeyde destek ve kadın-erkek eşitliği konusunda duyarlıdır. (Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İskandinav ülkeleri)

2. Muhafazakâr rejimler; Ebeveynlerin çalışma statüsü ve ailedeki geleneksel iş bölümüne bağlı olarak ailelere ortalama düzeyde bir destek vermektedir. (Belçika, Fransa, Almanya ve Hollanda)

3. Liberal rejimler; Ailelere düşük düzeyde destek vermektedirler. Bu destek daha çok yoksul ailelere yöneliktir ve özellikle çocuk bakım alanında özel sektöre inisiyatif tanınmaktadır. (İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri gibi Anglosakson ülkeleri)

4. Güney Avrupa Rejimi; Devlet herkese asgari bir gelir güvencesi vermemektedir. Bu ülkelerde aile hizmetleri ve kurumları özel sektör ile devlet arasında paylaşılmıştır.(Yunanistan, İtalya, Portekiz ve İspanya) (Alican, 2013: 81)

Gauthier ise aile politikalarını dört modelde analiz eder. **Eşitlikçi aile modeli** (Danimarka), **geleneksel aile modeli** (Almanya), doğumu destekleyen aile modeli (Fransa), **müdahaleci değil eşitlikçi aile modeli** (İngiltere). (Gauthier, 1998: 55-100)

Aile politikaları; sosyo-kültürel politika, gelir politikası, iş ve bakım politikası, refah politikası olarak da sınıflandırılabilir. **Sosyo-kültürel politika;** aile ve ilişki oluşturma konusundaki önlemlerdir, yani doğum oranlarının yükseltilmesi, ayrılmış ailelere aracılık etme ve boşanmaları engelleme ve ertelenmiş hamileliğin riskleri konusunda bilinçlendirme programları bu kapsamda değerlendirilen temalardır. **Gelir politikası;** aileye yönelik tüm mali yardımları ve vergi indirimlerini kapsamaktadır. **İş ve bakım politikası;** ailelerin iş ve bakım görevlerini birleştirmeye yönelik izin düzenlemeleri, çocuk bakım imkânları bu kapsamda değerlendirilmektedir. Amaç özellikle kadınların çalışma yaşamına katılımını kolaylaştırmaktır. **Çocuk refahı ise;** ailelere sunulan çocuk yetiştirme desteği programlarını içermektedir. (Canatan, 2011:217-221.)

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun yayımlamış olduğu, Aile Politikaları Karşılaştırılmalı Ülkeler Panoraması adlı çalışmasında ise aile politikaları uygulamalarına göre ülkelerin; **“Kapsamlı Aile Politikaları Uygulayan Ülkeler”** ve **“Aileye İlişkin Yoğun İlgi ve Yönlendirmenin Olduğu Ülkeler”** şeklinde iki başlık altında ele alındığı görülmektedir. Çalışmada birinci kategoriye giren ülkelere; Rusya, Fransa, Almanya ve İsveç örnek olarak gösterilirken ikinci kategoriye giren ülkelere; Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere örnek olarak gösterilmiştir. (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. 1991: 9)

2.TÜRKİYEDE AİLE POLİTİKALARI

2.1.Türkiye’de Aile Politikalarının Genel Görünümü

Ülkemizde aile kurumu her zaman çok önemli bir konuma sahip olmuştur. Yazılı kurallardan da önce, geleneklerimiz, örf ve adetlerimiz, sosyal ve kültürel özelliklerimiz ve dini inançlarımız aile kurumuna büyük bir önem atfetmiştir. Son yüzyılda özellikle küreselleşmenin ve teknolojik gelişmelerin de etkisiyle değişen ekonomik ve sosyo-kültürel şartlar bizim aile yapımızda da önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Bununla birlikte aile kurumu toplumumuzda halen ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Ülke olarak aileye verdiğimiz önemi yasal düzenlemelerimizde de görmek mümkündür. Aile kurumu, mevzuatımızda normlar hiyerarşisinde en üst konumda olan Anayasamız ile güvence altına alınmıştır. Anayasamızın 41. maddesinde; *“Aile, Türk toplumunun temelidir. “ve eşler arasında eşitliğe dayanır.” Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar. Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.”* denilerek ailenin Türk toplumu için önemi ve devletin bu temel taşı korumak için bir takım tedbirler alması gerektiği düzenlenmiştir.

Esping-Andersen'in ülkelerin rejimlerine göre yapmış olduğu aile politikaları sınıflandırmasına göre Türkiye, "Güney Avrupa Rejimi"ne girmektedir. Bu rejimde devlet herkese asgari bir gelir güvencesi vermemektedir. Bu kategoriye giren ülkelerde aile hizmetleri özel sektör ile devlet arasında paylaşılmıştır. Piyasa-devlet-aile üçlü kurumu çerçevesinde aile ve akraba ilişkilerinin sıkı ve etkin olması gerektiği konusunda bir ön kabul bulunmaktadır. Aile neredeyse tek başına bu modelin taşıyıcı unsuru olmakta; modern ve geleneksel olan hemen hemen tüm sosyal sorunlarda (işsizlik, yoksulluk, sosyal dışlanma, muhtaç durumdakilerin –yaşlı, çocuk, engelli-korunması) enformel sektör düzeyinde devletin sosyal politika alanındaki yükünü hafifletmektedir. Aile sosyalleşmenin merkezi kurumu ve mikro dayanışmanın sağlam ağı olarak kalmayı sürdürmektedir (Alican, 2013: 81)

Dumon'un yaptığı sınıflandırma açısından ise ülkemizde Cumhuriyet Dönemi hükümetlerinin aile politikaları incelendiğinde, bu politikaların büyük oranda kapalı aile politikası olarak değerlendirilebileceği söylenebilir. Zira üretilen politikaların çoğunun birincil hedefinde ailenin yer almadığı, sosyal, iktisadi, kültürel vb. alanlardaki politikaların ya da planlamaların aileyi dolaylı olarak etkilediği görülmektedir.(Karagöz, 2015:3) Ancak 2000 li yıllardan sonra geliştirilen aile politikalarının daha çok açık aile politikaları şeklinde olduğu görülmektedir.

Toplum ve devlet açısından son derece önemli olan aile kurumunun bu konumu, ülkemizde siyasi iradelerin de konu üzerinde hassasiyetle durmalarına neden olmuştur. Planlı döneme geçildikten sonra, beş yıllık kalkınma planları ve hükümet programlarında bu konuda önemli düzenlemelerin yer aldığı görülmektedir.

İç hukukumuzda yer alan yukarıda söz edilen düzenlemelerin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Devleti, taraf olduğu pek çok uluslararası anlaşma ve imzalamış olduğu sözleşmeler ile de aile kurumunu, küresel sisteme entegre olmuş, evrensel hukuk ve ileri demokrasi ilkeleri düzeyinde de koruma niyetinde olduğunu ortaya koymaktadır.

2.2.Türkiye'de Cumhuriyet Sonrası Aile Politikalarının Tarihi Seyri

Çoğu yazara göre aile politikalarını doğuran en önemli gelişme sanayi devrimidir. Aile politikalarının sosyal politikaların temeline alınması ise ilk olarak Batı Avrupa ülkelerinde başlamış, daha sonra birçok ulusal ve uluslararası belgelerde yer almaya başlamıştır. (Alican, 2013: 22) Başta hızlı kentleşme, göç ve sanayi devriminin dayattığı yeni yaşam biçimleri ve değerleri aile kurumunu parçalanma, dağılma temel fonksiyonlarını dahi yerine getiremeyecek derecede zayıflama gibi risklerle karşı karşıya bırakmıştır. Ülkemizin ise bu gelişmelere hazırlıksız yakalanmış olduğu söylenebilir.

Ülkemizde Cumhuriyet Dönemi hükümetlerinin aile politikalarının büyük oranda kapalı aile politikası niteliğinde olduğunu, bu politikaların birincil hedefinde ailenin yer almadığını belirtmiştik. Cumhuriyet döneminde aileyi doğrudan ilgilendiren ve

etkileyen en önemli gelişmelerden biri, 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu dur. Bu kanunla çökeşli evlilikler yasadışı kabul edilmiş; taraflara eşit boşanma hakkı tanınmış; çocukların gözetimi ana babanın her ikisine birden verilmiş ancak kocanın ailenin reisi olduğu kabul edilmiştir. Bununla birlikte Batı'dan alınan eşitlik, özgürlük, hürriyet, demokrasi kavramlarının o dönemin ideolojisini temsil ettiği ve bu temsil öğelerinin kadın ve gençlik politikaları üzerinden aileye yön verdiği görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kızışan ekonomik küresel rekabet, bir anlamda Türkiye'nin yol haritasına doğrudan katkı sağlamıştır. Bunun neticesinde hızlı bir göç devinimi ve demografik değişim süreci başlamış, o dönemin aile politikalarını ise 1963 yılından itibaren uygulamaya konulan beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde hızlı kentleşme ve sanayileşme ile ortaya çıkan çarpık kentleşme, konut sorunu, suç oranlarındaki artış, istihdam ve eğitim gibi problemleri gidermeye yönelik önlemler oluşturmuştur (Karagöz, 2015: 4).

Sosyal devlet ibaresini, bu kapsamda da oldukça geniş haklar ve anayasal zeminde aileye dair ifadeleri ilk olarak getirmiş olmasına rağmen, 1961 anayasasının geçerli olduğu dönemde de aile politikaları zayıf kalmıştır. Anayasa metninde aile Türk toplumunun temeli kabul edilmiş ve korunması görevi devlete verilmiştir. Ne var ki bunun pratiğe yeterli düzeyde yansımaları olmamıştır. Planlı döneme geçilen bu süreç içerisinde hazırlanan kalkınma planlarından da siyasal iktidarın aileye karşı tutumunu görebilmekteyiz. Düzenlenen kalkınma planlarında aile; nüfus, ücret, konut gibi ekonomik konular çerçevesinde ilgi görmüş iken, bir bütün olarak ailenin maddi ve manevi birlikteliğini korumaya yönelik ifadeler yer verilmemiştir. (Turgut, 2016: 418)

1980'li yıllarda küresel krizin getirisi olan ekonomik darboğaz, aile politikalarının süreklilik arz etmesinin önündeki en büyük engel olmuştur. Bu açıdan, aile politikalarına yönelik alınan önlem ve uygulamalar daha çok, özürülüler, yaşlılar, engelliler ekseninde yoğunlaşmıştır. (Baş, 2016: 70)

Yeni dönemde aileye yönelik olarak yapılan çalışmalardan en önemlisi şüphesiz Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulmasıdır. Ancak daha önce aile üzerine devlet içerisinde yapılan ilk teşkilatlanma, 1989 yılında kurulan Aile Araştırma Kurumu olmuştur. Daha sonra Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'ne devredilen kurumun amacı "ülkedeki sosyal sorunların tespiti ve çözümü ile Türk ailesinin bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve sosyal refahının artırılmasına yönelik ulusal ve uluslararası bilimsel araştırmalar yapmak veya yaptırmak, projeler geliştirmek, desteklemek, bunların uygulamaya konulmasını sağlamak ve aileye yönelik millî bir politikanın oluşmasına yardımcı olmak" şeklinde belirtilmiştir. Her ne kadar kuruluş itibarıyla bir yardımcı, danışma unsuru olarak kabul edilmişse de sonrasında yapılan çalışmalar kurumun siyasal ve toplumsal zeminde işlevsel bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Daha sonra bakanlık döneminde yürütülen faaliyetlerin büyük çoğunluğunun temelleri ASAGEM tarafından atılmıştır. (Turgut, 2016: 419) 1990'lı yıllarda ortaya çıkan siyasi istikrarsızlık hem genel kamu politikaları, hem de aile

politikaları konusunda süreklilik ve bütünlüğün önüne geçmiştir. Bu dönemde göze çarpan durum, kadın-erkek eşitliği ve kadın istihdamının aile politikalarının bir parçası olarak görülmesidir. Bu kadın-erkek eşitliğinin temelleri, 2002 yılında yürürlüğe giren yeni Medeni Kanun ile kadına karşı ayrımcılığı destekleyen maddelerin kaldırılması ile atılmıştır. 2003 yılında yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu ile de iş gücü piyasalarında kadın-erkek eşitliğini destekleyen AB normlarına uyum sağlanmaya çalışılmıştır. 2004 yılında ise Anayasa'nın 10. maddesi değiştirilerek "kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür" şeklinde bir fıkra eklenmiştir (Dedeoğlu, 2009: 48-49). Bu dönemde 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un revize edilerek 6248 sayılı Ailenin Korunması, Aile Mahkemelerinin kurulması, Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un kabulü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Kurulması bu konudaki önemli gelişmelerdir.

Çoban ve Özbesler'in (2009: 35) de ifade ettikleri gibi Türkiye'de aile politikalarının büyük oranda sorun odaklı olduğu ve sosyal hizmet bağlamındaki aileye yönelik yardımların çoğunluğunun ise aileleri güçlendirmek yerine daha da pasifleştirdiği görülmektedir. Sonuç olarak 2000'li yıllara gelinceye kadar Türkiye'de aile politikalarının parçalı ve sürekliliği olmayan, dönemlik ihtiyaçları gidermeye matuf bir mahiyet arz ettiğini söylemek mümkündür.(Karagöz, 2015:5)

2000 yılı sonrası Aileye Politikaların ana eksenini, Avrupa Birliği uyum yasalarının da etkisiyle özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik pozitif ayrımcılık uygulamaları, kadına yönelik her türlü şiddetin önlenmesi, kadının iş gücü piyasasına daha aktif bir şekilde katılması gibi kadın merkezli, çağdaş ve eşitlikçi bir düşüncenin oluşturduğu söylenebilir. Yine bu dönemde yoksullar, özürllüer, yaşlılar, engelliler gibi toplumun dezavantajlı kesimlerine yönelik de çeşitli iyileştirme çalışmalarının yapıldığı gözlenmektedir.

2.3.Aile Politikalarının Çatı Kurumu: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Geçmişte ülkemizde sosyal nitelikli hizmetler ya başbakanlığa ya da devlet bakanlığına bağlı şekilde sürdürülmekteydi. Son düzenleme yapılmadan önce bir kısım sosyal nitelikli hizmetler devlet bakanlığının altında yürütülürken diğerleri başbakanlığa bağlı genel müdürlük olarak sürdürülmekteydi. Özürllüer İdaresi, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Genel Müdürlükleri gibi birimler müstakil icracı bir bakanlık yerine başbakanlığa bağlı olarak görevlerini yürütüyorlardı. Yaşlılar, özürllüer, yoksullar, özellikle sosyal yardım ve sosyal hizmete muhtaç kadınlarla çocuklar toplumun hatırı sayılır bir kesimini ifade etmektedir. Bu kadar geniş bir kesimi ifade eden bu gruplara yönelik icracı bir bakanlığın olmaması da ciddi anlamda sorun olarak görülüyordu. Bu duruma son vermek amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) 06.03.2011 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuştur. 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile ASPB oluşturulunca

farklı şekillerde görev yapan sosyal hizmet birimleri beş genel müdürlük olarak ASPB çatısı altında toplanmıştır. Dolayısıyla sosyal politika konusunda bu bakanlık en önemli birim haline gelmiştir. Bu hizmetlerin tek bir icracı bakanlığın altında birleştirilerek yürütülmesi sıkça eleştirilen, sosyal hizmetlerde çok başlılık, düzensizlik, konunun önemine karşılık ilgili icracı bir bakanlığın bulunmayışı gibi sorunların da önemli ölçüde önünde geçilmiş ve aileye yönelik hizmetlerin daha etkili yürütülmesi sağlanmıştır.

Aile politikaları konusunda ülkemizdeki çatı kuruluş olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı misyonunu şu şekilde ifade etmektedir; “*Birey, aile ve toplum refahını artırmak amacıyla dezavantajlı kesimler öncelikli olmak üzere tüm toplumu hedefleyen katılımcı anlayışla, adil ve arz odaklı bütüncül sosyal politikalar üretmek, uygulamak ve izlemek.*” (www.aile.gov.tr) Bu misyonu yerine getirme adına bakanlığının görevleri ise: Sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak, izlemek ve ortaya çıkan yeni şartlara göre hizmet modellerini güncelleyerek geliştirmek, sosyal ve kültürel dokudaki aşınmalara karşı aile yapısının ve değerlerinin korunarak gelecek nesillere sağlıklı biçimde aktarılmasını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, aile bütünlüğünün korunması ve aile refahının artırılmasına yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek şeklinde özetlenebilir. (www.aile.gov.tr)

32

Bakanlık teşkilat yapısını incelediğimizde, “Ana Hizmet Birimleri”, “Danışma ve Denetim Hizmetleri” ve “Yardımcı Hizmet Birimleri” olmak üzere üç ana kısma ayrılmış bir yapılanma karşımıza çıkmaktadır. Ana Hizmet Birimleri ise şu başlıklar altında toplanmıştır: Ailelere Yönelik Hizmetler, Çocuklara Yönelik Hizmetler, Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Hizmetler, Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Engellilere Yönelik Hizmetler, Kadınlara Yönelik Hizmetler. Bu başlıklar, bakanlığın ve ülkemizin aile politikaları konusunda sunmuş olduğu hizmetlerin de sınıflandırılmasıdır denilse yanlış bir anlatım olmayacağı kanaatindeyiz. Bu sınıflandırmadan yola çıkarak ülkemizde aile politikalarının, sunulan hizmetlerin hedef kitlesi olan gruplara göre sınıflandırılması şekil 2 de gösterilmiştir.

Şekil 2: Aile Politikalarının Hizmet Gruplarına Göre Sınıflandırılması

AİLE POLİTİKALARI HİZMET GRUPLARI
<ul style="list-style-type: none">• Yoksul Ailelere Yönelik Hizmetler• Yaşlılara Yönelik Hizmetler• Çocuk Hizmetleri• Kadına Yönelik Hizmetler• Engellilere Yönelik Hizmetler• Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Hizmetler

ASPB bünyesinde sunulan hizmetleri, özellikle getirilen yenilikler açısından kısaca inceleyelim²:

2.3.1.Ailelere Yönelik Hizmetler

Bu hizmetler bakanlıkta Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Bu hizmetler kapsamında sunulan Aile Eğitim Programı (AEP), Evlilik Öncesi Eğitim Programı (EÖEP), Aile Danışmanlığı hizmetleri gibi hizmetler aile içindeki sorunlarla baş etme, evlilik öncesi ve sonrasında bireylere rehberlik ve danışmanlık sunma adına önemli yenilikleridir. Bu kapsamda Özel Aile Danışma Merkezlerine yönelik yapılan düzenlemeler ile gerekli koşulları sağlayan meslek elemanlarının özelde de ASPB denetiminde bu hizmeti vermesinin önü açılmıştır. ASPB'na bağlı faaliyetlerini sürdüren gündüzlü kuruluşların Sosyal Hizmet Merkezi (SHM) çatısı altında birleştirilmesinin de sosyal hizmetlerin tüm ihtiyaç grupları için ulaşılabilir hale getirilmesi açısından faydalı bir hizmet olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda desteğe ihtiyacı olan ailelere ulaşılması, durumlarının (ekonomik, sosyal, psiko-sosyal vb.) anlaşılması ve durumlarına göre yönlendirme yapılması yoluyla vatandaşlar ile kamu hizmetlerinin buluşturulması amaçlanmaktadır. Ayrıca yine aynı amaçlarla Aile Sosyal Destek Programı da (ASDEP) hayata geçirilmiştir.

2.3.2.Çocuklara Yönelik Hizmetler

Bakanlıkta Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM), çocuklara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmekle görevlidir. Bu hizmetler çerçevesinde; aile odaklı hizmet sunumunun esas alınmış olduğu görülmektedir. Korunma ve bakıma ihtiyacı olan çocukları evlat edindirme ya da onlara koruyucu aile sağlama hizmetlerinde önemli yasal düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Çocukların aile yanında yetişmesinin öneminin kavranılmış olduğu ve bu doğrultuda yeni dönem çocuk politikalarında aile yanında hizmet önceliği getirildiği anlaşılmaktadır. Bir diğer önemli dönüşüm olarak da devlet korumasında bulunan çocuklara hizmet veren kurumlarda koğu sistemine göre şekillendirilmiş büyük kurumlardan, bunlara kıyasla çok daha az kişinin bulunduğu çocuk evi ve çocuk evleri sitesi (sevgi evleri) gibi ev tipi bakım modeline geçiş yönündeki çalışmalar büyük oranda tamamlanmıştır. Yine çocuk hizmetleri kapsamında, 2014 yılında Bakanlıkça suç mağduru, suça sürüklenen ve sokakta yaşayan çocuklar ve ailelerine yönelik psikososyal destek sağlamak üzere Anka Çocuk Destek Programı gibi faydalı uygulamaların da hayata geçirildiği görülmektedir.

2.3.3.Yoksul Ailelere Yönelik Hizmetler

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen bu hizmetler çeşitli sosyal yardım programlarından oluşmaktadır. Yoksul ailelerin temel ihtiyaçlarını

² Bu bölümde sunulan istatistikî bilgiler, rakamsal büyüklükler ile diğer bazı veriler 14 Mayıs 2016 tarih ve 399 sayılı "Meclis Araştırması Komisyonu Raporu" ndan elde edilmiştir.

karşılama yönelik gıda, yakacak, barınma, eğitim gibi alanlarda yardım programları bulunmaktadır. Yardım programları, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kaynaklarıyla ülke genelinde tüm il ve ilçelerde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığı ile yürütülmektedir. Bu kapsamda sunulan; eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım, muhtaç asker ailesi yardımı, muhtaç asker çocuğu yardımı gibi düzenli yardımlar geniş kitlelere önemli ekonomik katkı sağlayan yardımlardır. Bunlar haricinde; tüp bebek yardımı, barınma yardımı vb. yardımlar, proje destekleri ile iş kurmak isteyenlere sağlanan mikro krediler de bu kapsamda sunulan hizmetlerdendir.

2.3.4.Yaşlılara Yönelik Hizmetler

Bakanlıkça 2022 sayılı Kanun kapsamında 65 yaşın üstünde ve yoksul durumda olan bireylere yönelik yaşlılık maaşı, evde bakım aylığı, barınma yardımı, bakım hizmetleri gibi çeşitli programlar yürütülmektedir.

Ülkemizde Şubat 2016 itibariyle Bakanlığa bağlı 13.602 kapasiteli 133 Huzurevi ile Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde 12.382 yaşlı vatandaşa hizmet sunulmaktadır. Ayrıca halen Türkiye genelinde hizmet veren 9.084 kapasiteli 163 özel huzurevinde 6.358 yaşlıya, diğer bakanlıklara bağlı 570 kapasiteli 2 huzurevinde 566 yaşlıya, belediyelere ait 2.871 kapasiteli 20 huzurevinde 2.010 yaşlıya, dernek ve vakıflara ait 2.354 kapasiteli 29 huzurevinde 1.626 yaşlıya ve son olarak da azınlıklara bağlı 508 kapasiteli 5 huzurevinde 355 yaşlıya hizmet verilmektedir. Bununla birlikte fakir ve muhtaç durumda olan yaşlıların mümkün olduğu kadar evlerinde hayatlarını devam ettirebilmesine yönelik olarak; ev yapım ve onarımı için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kaynakları ile destek de verilmektedir.

2828 sayılı Kanun kapsamında yaşlılık nedeniyle ağır engelli hale gelen ve ağır engelli raporu olan yaşlı bireylerin bakımını üstlenen akrabasına evde bakım maaşı bağlanmaktadır. Türkiye genelinde 65 yaş üstü kişiler, engelliler, şehit yakını ve gazilerin TCDD, belediye otobüsleri ve özel halk otobüslerinde serbest kart uygulaması ile şehir içi ulaşımdan ücretsiz faydalanmaları sağlanmaktadır. Yaşlı Bakım ve Huzurevlerinden; ekonomik ve sosyal yönden yoksunluk içinde bulunan yaşlı bireyler ile 1005 sayılı Kanun gereği İstiklal Madalyası verilen yaşlı bireyler ücretsiz faydalanabilmekte olup ücretsiz kalan yaşlılarımıza Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bütçesinden aylık harçlık verilmektedir.

2.3.5.Engellilere Yönelik Hizmetler

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, engellilere ve yaşlılara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici ve rehberlik sağlayıcı sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmekle görevlidir.

Ülkemizde engellilere yönelik hizmetlerde 2005 yılında köklü bir değişikliğe gidildiği görülmektedir. Bu dönemde ülkemizin ilk Engelliler Kanunu çıkarılmıştır.

5378 sayılı Engelliler Kanunu'nun kendisi ve uygulanmasına ilişkin diğer mevzuatla birlikte 1.500 maddelik bir Engelliler Hukuku oluşturulmuştur. Ayrıca ülkemiz Engellilerin Haklarına İlişkin BM Sözleşmesini 30.03.2007 tarihinde imzalayarak, Sözleşmeyi ilk imzalayan ülkeler arasında yer almıştır. Yine bu bağlamda 2010 yılında Anayasanın 10'uncu maddesinde yapılan değişikliklerle, engelliler için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılamayacağı hükmü getirilerek engellilere yönelik pozitif ayrımcılık anayasal düzeyde bir güvence kazanmıştır.

Ülkemizde engellilere yönelik sosyal yardımlar 2022 ve 2828 sayılı Kanunlarda düzenlenmiştir. 2022 sayılı Kanuna göre %40 ve üzeri engelli olanlardan 18 yaşını dolduranlara ve muhtaç durumda olan 18 yaş altı engelli çocukların yakınlarına maaş bağlanmaktadır. 2005 yılından itibaren hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı, asgari ücretin aylık net tutarının 2/3'ünden daha az olan ağır engelli olanlar adına, bakım veren akrabasına evde bakım maaşı ödenmeye başlanmıştır. Ayrıca engelli sağlık raporunda en az %20 oranında engelli olan çocuklara özel eğitim imkânı tanınmıştır. Bunların dışında son dönemde engellilerin kamu sektöründe ve özel sektörde istihdamını artırmaya yönelik ve çalıştıkları ortamda hayatlarını kolaylaştıracak önemli bir dizi düzenleme yapıldığı görülmektedir. Ayrıca kentsel yaşamın engellilere uygun olarak düzenlenmesi kapsamında ve yaşanan konutların engelliler için daha uyumlu hale getirilmesi için imar kanunu, kat mülkiyeti kanunu, engelliler kanunu başta olmak üzere pek çok mevzuatta düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Yine son dönemde engelliler için iş kurma desteği, vergi muafiyetleri, evlilik desteği gibi önemli ve faydalı düzenlemeler de hayata geçirilmiştir.

2.3.6.Kadınlara Yönelik Hizmetler

ASPB Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü bünyesinde, kadının aile ve sosyal yaşamdan kaynaklanan sorunlarının çözümü, kadının haklarının ve toplumsal statüsünün korunması ve geliştirilmesine yönelik ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, uygulamak, izlemek ve değerlendirmek çerçevesinde çalışmalar yürütülmektedir.

Bu görevler kapsamında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve ilgili Yönetmelikler kapsamında çalışmalar yürütülmektedir. Son dönemde ihdas edilen Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM), İlk Kabul Birimleri ve Kadın Konukevleri kurumsal hizmet birimleri olarak önemli hizmetler sunmaktadır.

ASPB çeşitli kurum ve kuruluşlar ile işbirliği kapsamında protokoller imzalayarak, kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve şiddetle mücadelede farkındalığın artırılmasına yönelik eğitim ve seminer çalışmaları da gerçekleştirmektedir.

Bu bağlamda kadınların sosyal alanda güvenli bir şekilde yer alması, şiddet ve istismarın önlenmesine yönelik, iş hayatında daha aktif yer almasına ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına da çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

2.3.7.Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Hizmetler

Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Hizmetler Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri bünyesine yürütülmektedir. Şehit yakını ve gazilerin hakları konusunda İl Müdürlükleri ve SHMlerce gerekli çalışma ve bilgilendirmeler yapılarak şehit yakınları ve gazilere devletin her an yanlarında olduğu hissettirilmeye, sorunlarının çözümüne yönelik katkılarda bulunulmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda ASPB'nca, maaş bağlanması, istihdama yönelik katkılar, sosyal konut avantajları ve ücretsiz seyahat kartı gibi hizmetler de şehit yakınları ve gazilere sunulmakta veya koordine edilmektedir.

2.4.ASPB Haricindeki Kurum ve Kuruluşların Aile Politikalarına Katkıları

Aileye yönelik hizmet veren icracı esas kuruluş Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'dır. Bununla birlikte aile politikalarını diğer politikalardan ve özellikle sosyal politikalardan ayırabilmenin güçlüğü de yadsınamaz bir gerçektir. Bundan dolayı bakanlık haricinde çeşitli kurum ve kuruluşların da konuya dâhil olması kaçınılmaz olmuştur.

36

2.4.1.Eğitim, Kültür ve Rehberlik Hizmetleri Kapsamında Yürütülen Aile Politikaları

Bu bağlamda en önemli kurumlardan biri Milli Eğitim Bakanlığı'dır. Örgün öğretim boyunca, ailenin ve akrabalık ilişkilerinin önemi, yardımlaşma ve dayanışma, biz kültürünü oluşturan değerler gibi pek çok konuya vurgu yapılmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından da ailelerin eğitilmesi adına; Aile Eğitimi Programları Kurslarında pek çok kurs yürütülmektedir. Ayrıca, yetişkinlere yönelik, Halk Eğitim Merkezlerinde düzenlenen kurs programlarında koruyucu/önleyici hizmetlerin yaygınlaştırılması amacıyla şiddet, cinsel taciz, alkol ve madde bağımlılığı gibi konulara yer verilmekle birlikte aynı zamanda ev kadınlarına verilen meslek edindirme kursları ile onların ekonomik hayata katılmaları da desteklenmektedir.

Ülkemizde kültür hizmetlerini yürütmekle görevli Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılan çalışmalarda genel olarak toplumsal değerlerin, özel olarak da aile değerlerinin geliştirilmesi, korunması ve sürdürülmesine yönelik faaliyetlere öncelik vererek aile değerlerini öne çıkaran kültür ve sanat çalışmaları teşvik edilmeye çalışılmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, müftülüklere bağlı olarak görev yapan Aile İrşat ve Rehberlik Büroları aracılığıyla (yeni adıyla Aile ve Dini Rehberlik Bürolarının) aile kurumunu korumaya, güçlendirmeye, ahlaki yozlaşmayı önlemeye yönelik önemli çalışmalar yapmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı başta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere diğer kurum ve kuruluşlar ile imzaladığı pek çok işbirliği protokolleri ile de aile politikalarına katkıda bulunmaktadır.

2.4.2.Sağlık, İstihdam ve Çalışma Yaşamı Kapsamında Yürütülen Aile Politikaları

Sağlık Hizmetleri: Sağlık Bakanlığınca bu kapsamda yürütülen başlıca çalışmalar; Evlilik Öncesi Danışmanlık Programı, 0-6 Yaş Çocuğun Psikososyal Gelişimini Destekleme (ÇPGD) Programı, Aktif Yaşlanma ve Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı ve Uygulama Programı (2015-2020) dır. Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı ve Uygulama Programı (2015-2020) kapsamında; yaşam boyu sağlığın geliştirilmesi ve sağlıklı yaşlanma, sağlığa yönelik risklerden toplumun korunması, yaşlı bireyler için sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi ve sağlık hizmetlerine tam erişimin sağlanması, izleme ve değerlendirmenin güçlendirilmesi stratejiler olarak belirlenmiştir. Öncelikli ve destekleyici müdahale alanları belirlenmiştir. Evde bakım hizmetlerinin geliştirilmesi destekleyici müdahale alanları içerisinde yer almaktadır. Ayrıca on sekiz yaş altı bütün bireylerin istisnasız olarak sağlık güvencesi kapsamına alınması da aile yaşantısına olumlu katkıda bulunan önemli bir gelişmedir.

37

Çalışma Yaşamına Yönelik Hizmetler: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, aile bütünlüğünün korunması amacıyla iş ve aile yaşamının uyumlaştırılmasına dair yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi noktasında çaba sarf etmektedir. Bu uyumlaştırmanın, temelde izinler ve esnek çalışma biçimleri yoluyla hayata geçirilmesine çalışılmaktadır. İzinler; doğum izinleri (analık babalık, emzirme) ve bakım izinleri olarak alt başlıklara ayrılmaktadır. Bakanlığın ayrıca işyerinde psikolojik tacizin (mobbing) önlenmesi, tarım işçileri, mevsimlik tarım işçileri, çocuk işçiliği ve dezavantajlı kişilerin sosyal entegrasyonu ve istihdam edilebilirliğinin geliştirilmesi gibi konularda önemli düzenlemeler yaptığı görülmektedir. Bu noktada, istihdamın korunmasına, geliştirilmesine, yaygınlaştırılmasına ve işsizliğin önlenmesi faaliyetlerine yardımcı olan İŞKUR da, aile bütünlüğünün korunmasına ve güçlendirilmesine önemli katkılar sağlamaktadır.

2.4.3.Kolluk Hizmetleri

03 Ağustos 2011 tarihinde Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Dairesi Başkanlığı bünyesinde “Aile İçi Şiddetle Mücadele Şube Müdürlüğü”nün kurulması, aile içi ve kadına yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin hizmetlerin koordinasyonlu olarak yürütülmesi adına önemli bir gelişmedir. 13 Nisan 2001 tarihinde yürürlüğe giren “Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve

Çalışma Yönetmeliği” sonrasında merkezde Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Dairesi Başkanlığı Çocuk Şube Müdürlüğü koordinesinde, 81 ilimizde Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği tarafından çocuklarla ilgili kolluk görevi yerine getirilmektedir. Ayrıca “Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri”nde (ŞÖNİM), 19 Ocak 2016 tarihinden itibaren toplam 40 ilde, irtibatı sağlamak üzere “Polis İrtibat Görevlisi” görevlendirilmiştir. Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde de kendi görev alanlarına yönelik Emniyet Genel Müdürlüğünde yapılan değişiklik ve düzenlemeler paralelinde çalışmalar yapılmıştır.

2.4.4.Adalet Hizmetleri

Aile bütünlüğünü olumsuz etkilediği tespit edilen, boşanmaların artmasında etkili olan unsurlar konusunda çözümler üretmek ve aile kurumunun güçlendirilmesi amacıyla, Adalet Bakanlığı öncülüğünde aile politikaları çerçevesinde pek çok yasal düzenleme, protokol ve proje gerçekleştirilmiştir. Bu noktada 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun’un revize edilerek 6248 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un kabulü ve daha sonra da Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliğinin çıkarılması ve Aile Mahkemelerinin kurulması, ailenin korunması konusunda önemli gelişmelerdir.

2.4.5.Yerel Yönetimlerce Yürütülen Aile Politikaları

Ülkemizde yerel yönetim sistemi üç ögeden meydana gelir. Bunlar: belediyeler, il özel idareleri ve köy yönetimleridir. Belediyelerin sosyal belediyeçilik anlayışıyla aile politikaları konusunda son yıllarda daha aktif hale geldiği söylenebilir. Belediyelerce sunulan evlilik öncesi eğitim, aile eğitimi, aile danışmanlık hizmetleri ve evlilik öncesi eğitim programı gibi programların son yıllarda yaygınlaştığı görülmektedir. Yine belediyeler tarafından açılan kadın danışma merkezleri, aile destek merkezleri, çocuk ve gençlik merkezleri ve benzeri sosyal hizmet birimlerinin sayısı da özellikle büyükşehirlerde giderek artmaktadır. Belediyeler tarafından açılan aile okulları da yaygınlaştırılmaktadır. Belediyeler yaptığı sosyal yardımlarla da ihtiyaç sahibi vatandaşlara önemli katkılar sunmaktadır. Belediyelerce sosyal hizmet ve yardımların diğer kamu hizmetleriyle koordineli ve aile odaklı olarak etkin bir şekilde yürütülmesi politika başlığı altında sosyal yardım veya sosyal hizmete ihtiyacı olan bütün vatandaşlarımıza ulaşacak olan Aile Destek Programının (ASDEP) alt yapısının tamamlanması planlanmaktadır. Ülkemizde il özel idareleri ve köy yönetimlerinin aile politikaları konusunda kayda değer bir çalışmasından söz etmek ise, çok istisnai bazı örnekler haricinde, mümkün görülmemektedir.

SONUÇ

Planlama süreci politika üretme konusundaki belki de en önemli aşamadır. Aile politikaları ise çok geniş kapsamlı bir konudur ve insanı ilgilendiren tüm diğer politikalardan, az veya çok, doğrudan veya dolaylı olarak mutlaka etkilenmektedir. Özellikle ailelerin ekonomik, sosyal, psikolojik, kültürel vb. sorunları arasında göz ardı edilemez bir ilişki bulunmaktadır. Herhangi bir kurumun, ailenin durumuna dikkat etmeksizin, kendi görev alanı çerçevesinde, bir aile bireyine hizmet sunması durumunda, müdahale edilen sorun, ailenin genel durumundan bağımsız olamayacağı için, kurumsal çabalar, hedeflenen sonuçları istenildiği ölçüde ortaya çıkaramayabilecektir. Bu nedenle kurumsal çözümler tasarlanırken aile kompozisyonuna göre diğer kurumların sunacakları hizmetlerle koordinasyonun sağlanması ve diğer kurumların müdahale araçlarının ailede oluşturacağı etkinin de hesaba katılması gerekmektedir. Bunun için aile politikaları oluşturulurken konu bütüncül bir bakışla ele alınmalıdır. Bu bağlamda, kamu kurum ve kuruluşları kendi görev alanlarına giren konularda, aile politikaları alanında çalışma yapan diğer kurum ve kuruluşlarla daha aktif bir işbirliği ve koordinasyon içerisinde olmalıdır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması aileye yönelik sunulan hizmetlerdeki çok başlılığın önüne geçilmesi adına şüphesiz önemli ve yerinde bir adımdır. Ancak eşgüdüm ve koordinasyonun daha makro düzeyde ele alınması da şarttır. Bu nedenle ASPB dışındaki bakanlıklar ile diğer kurum ve kuruluşların da aileye yönelik politika oluşturma sürecinde daha etkin rol almaları yerinde olacaktır.

39

Sahada görev yapan ve sorunları yakından bilen insanların bilgi ve deneyimlerinden karar alma ve planlama süreçlerinde yeterince yararlanılamaması da doğru ve yerinde kararlar almayı güçleştirecektir. Bu nedenle merkezle saha arasında sıkı bir işbirliği ve koordinasyon gereklidir. Bu bağlamda saha ziyaretlerinin artırılması ve uygulayıcıların da karar alma süreçlerine daha çok dâhil edilmeleri gerekmektedir.

Kurumların görev alanlarındaki sorunlara yönelik teorik düzeyde iyi planlanmış hizmetler eğer iyi uygulanmazlarsa olumlu sonuçlar üretemeyecektir. Bu nedenle, odağında doğrudan insan olan aile politikalarına ilişkin hizmetlerin merkezden en uç noktadaki birimlere kadar nitelikli, eğitilmiş ve konularında uzman kişilerce gördürülmesi çok önemlidir. İlerleyen dönemlerde devletimizin sunulan hizmetler noktasında pek çok alanda küçülmeye gideceği, halen sunmakta olduğu birçok hizmeti özel sektöre ve sivil toplum kuruluşlarına devredeceği ancak sosyal hizmetler noktasında özel sektör ve STK'larla birlikte devlette de genişlemeye gidileceği değerlendirilmektedir. Bu nedenle konusunda uzman personel yetiştirilmesi giderek artan bir ihtiyaçtır. Bunun yanında diğer kurumlarda olduğundan daha fazla önem arz eden bir konu da, özellikle uygulamalı olarak, meslek içi eğitim çalışmalarının, aile politikalarını uygulayıcı kurumlarda kesinlikle ihmal edilmemesi gerektiğidir. Yine denetim konusu da odağında insan olan bu tür hizmetlerde diğer tüm hizmetlerde olduğundan daha fazla önem ve hassasiyet arz etmektedir.

Aileye yönelik uygulanan politikalarda sorun odaklı bir yaklaşım yerine, sorunları ortaya çıkmadan öngörmeyi hedefleyen “insan merkezli koruyucu, güçlendirici ve önleyici bir yaklaşım” esas alınmalıdır. Aile yerine geçecek hizmetler son çare olarak fakat en mükemmeli hedefleyen bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Aile, sürekli değişen, dönüşen, yeni durum ve şartlardan etkilenen canlı bir olgu olduğundan, aileye ilişkin sorun ve çözümler de değişkendir. Bu nedenle aileye ilişkin politikalar, bu gerçek göz ardı edilmeden ele alınmalıdır. Bu konuda ASPB başta olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşların araştırma ve geliştirme çalışmalarına daha fazla ağırlık vermeleri, sorunları daha ortaya çıkmadan öngörerek bunlar için önlem alan ve çözüm geliştiren bir yaklaşım benimsemeleri gerekmektedir.

Ailenin güçlü olması aileyi oluşturan bireylerin de eğitilmiş ve güçlü kişiliklere sahip olmalarıyla mümkündür. Aile sorunları olarak bilinen sorunların pek çoğu temelde eğitimle ilgilidir. Bu nedenle aile bütünlüğünün korunması ve güçlendirilmesi için sosyal, kültürel ve ekonomik alanlara yönelik eğitim, rehberlik ve farkındalık çalışmaları artırılarak ve geliştirilerek devam ettirilmelidir.

Bireyselliğin giderek daha fazla ön plana çıktığı günümüzde, aile kurumunun, birlikte yaşama ve biz kültürünün zayıflaması, aksine geliştirilmesi konusunda medyaya da büyük sorumluluk düşmektedir. Sevgi, saygı, hoşgörü, aile, akrabalık, milli ve manevi değerlerimiz gibi önemli değerlerimizi öne çıkartan, bunları yıpratmayan olumlu yayıncılık geliştirilmelidir. Bu noktada bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve özellikle internetin aile yaşantısına etkileri konusu; uzmanlar, akademisyenler, bürokratlar ve sivil toplum kuruluşlarının dâhil olduğu geniş katılımlı platformlarda ayrıntılı olarak ve ayrıca ele alınması gereken çok önemli bir konudur.

KAYNAKÇA

- ALİCAN Ayşe, (2013). Türkiye’de 1980 Sonrası Kadın ve Aile Politikalarının Kamu Yönetimine Yansması: Aktörler, Paydaşlar ve Paradokslar, Doktora, Tezi Isparta
- BAŞ Halim, (2016). Yerel Yönetimlerin Aileye Yönelik Sosyal Politikaları, V. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı
- BİNGÖL Ufuk, (2017). Türkiye’de 2005-2015 Dönemi Sosyal Politika Temel Konularını Esas Alan Akademik Yayınların ve Hükümet Programlarının Nitel Analizi, Doktora Tezi, s.8.
- CANATAN Kadir, (2011). Dünya’da ve Türkiye’de Aile Politikaları, (iç.) *Aile Sosyolojisi*, der. K. Canatan-E. Yıldırım, İstanbul, Açılımkitap
- ÇOBAN Arzu İçağasıoğlu ve ÖZBESLER Cengiz, (2009). Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler, Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, Cilt:5, Sayı:18, , s. 33.
- DEDEOĞLU Saniye, (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Cinsiyet Eşitliği Politikaları, Kadın İstihdamı ve İstihdam Dışılık, *Çalışma ve Toplum*, S.21, s.41-54.
- DUMON Wilfred, (1991). Family Policy in Europe: Old and New Issues, Journal of Population and Social Security, (Population), Vol.1, No.1.
- ESPİNG Gospa -ANDERSEN (2011). Tamamlanmamış Devrim Kadınların Yeni Rollerine Uymak, Çev. Selin Çağatay, İletişim Yayınları, İstanbul, s.104-106
- GAUTHIER Anne. H. (1998). *The State and the Family: A Comparative Analysis of Family Policies in Industrialized Countries*, Clarendon Press, Oxford.
- KAMERMAN Sheila - KAHN Alfred J., (1991). Childcare, Parental Leave and the Under 3s: Policy Innovation in Europe, Westport, CN: Greenwood Publishing
- KARAGÖZ Latif, (2015). Türkiye’de Aile Politikalarında Bütünlük İhtiyacı
- THEVENON Oliver, (2011). Family Policies in OECD Countries: A Comparative Analysis, 37 (1):57-87
- TURGUT Faruk, (2016). Türk Siyasetinde Son Dönem Aile Politikaları
- TÜRKASLAN Nevin, (2012). Aile Sosyolojisi, (iç.) Sosyolojiye Giriş, ed. M. Tuna, Ankara, Detay Yayıncılık.
- 14 Mayıs 2016 tarih ve 399 sayılı “Meclis Araştırması Komisyonu Raporu”
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, (1991), Aile Politikaları Karşılaştırmalı Ülkeler Panoraması, Ankara
- www.aile.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

Muhlis ARSLAN, Sivas Merkez'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 2000 yılında girdiği Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünden 2004 yılında mezun oldu. 2005 yılında Vergi Müfettiş Yardımcılığı sınavını kazanarak göreve başladı. Bir buçuk yıl kadar bu görevi sürdürdükten sonra Sağlık Bakanlığı Müfettiş yardımcılığı sınavını kazandı ve bir yıl da burada görev yaptı. 2008 yılında Kaymakamlık sınavını kazanarak Mülki İdare Amirliği görevine başladı. Kaymakam Adaylığı döneminde Amerika Birleşik Devletleri, Virginia Commonwealth University' de bir yıl süreyle yabancı dil eğitiminin yanında "Public Administration and Leadership" programı çerçevesinde kamu yönetimi alanında çalışmalar yaptı. Sakarya-Taraklı, Kayseri-Akkışla, Tunceli-Hozat kaymakamlıkları ve Iğdır Vali Yardımcılığı görevlerinde bulundu. Halen Sakarya Üniversitesinde Sosyal Siyaset alanındaki yüksek lisans çalışması tez aşamasındadır.